

Fəal təlim metodu ilə keçilən dərslərin xüsusiyyətlərinə metodik baxış

Lalə Azad qızı Abdullayeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: lale.abdulla.776@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. S.C.-C. Cəbrayılzadə,
r.ü.f.d., dos. Z.Ə. Tağıyeva

Açar sözlər: sinif, təlim, metod, mərhələ, xüsusiyyət

Ключевые слова: класс, обучение, метод, этап, особенность

Key words: class, training, method, stage, feature

Ölkəmizdə təhsilin yaxşılaşdırılması bizi təhsilin məzmununa, həmçinin təhsil prosesinin texnologiyasına yenidən baxmağa məcbur edir. Tədrisin yeni metod və üsullarının yaradılması, tədris prosesinin daha yeni təşkili formalarının inkişafı, yeni tədris vasitələrindən istifadə, tədris texnologiyalarında elmi tərəqqinin tətbiqi üçün bir çox imkanlar açır. Təhsil prosesinin klassik metodları əlbəttə ki, hazır biliklərin ötürülməsinə yönəlmişlər, əhəmiyyətliyə, lakin şagirdlərin geniş məlumat axınlarında hərəkət etmələrinə imkan vermirlər. Bir qayda olaraq, stereotip düşüncəni inkişaf etdirirlər və materialın yaddaşda qorunub saxlanması və mənimsənilməsinə yönəldirlər, müasir tələblərə cavab vermirlər, buna görə də tədrisən keçmişdə qalırlar. Təhlükəsiz davranışın öyrədilməsinə məsuliyyətli və aktiv münasibət inkişaf etdirilməsində mühüm rol müəllimin dərslərə maraqlı və həvəsli bir münasibət nümayiş etdirməsidir. Müəllimin olduğu yer maraqlı və müxtəlif tapşırıqlar seçilmiş, aktiv tədris metodlarından istifadə olunmuş, şagirdlərin təhlükəsiz davranışı öyrənməyə münasibəti tədrisən mənfə və ya laqeyddən pozitiv, şəxsən əhəmiyyətli olanlara dəyişmişdir. Bu baxımdan, təhsil fəaliyyətində ən aktual problem tədris metodları kimi tədris prosesinin təşkilinə yeni yanaşmaların və müasir pedaqoji texnologiyaların istifadəsidir.

Müasir elmi və pedaqoji texnologiyalar nəzərə alınmaqla, hazırlanan həyat təhlükəsizliyinin əsasları dərsi şagirdlərin dərin biliklərinin formalaşmasına kömək edə bilər, eyni zamanda bilik əldə etmə, müxtəlif həyat şəraitində istifadə etmə, həll təcrübəsi toplaya bilər. Şagirdlərin idrak, zehni və fiziki bacarıqlarını inkişaf etdirmək də mütləqdir. Son texnologiyalar bu gün potensial imkanların inkişafı və həyata keçirilməsi, şagirdlərin özünü inkişaf etdirmə və özünü təşviq qabiliyyəti, bacarıqlarının formalaşması üçün dərslərdə şagirdlər üçün optimal şərait yaratmaq üçün müəllimin pedaqoji fəaliyyəti kimi qəbul olunur. Aktiv tədris metodları, məsələn, problem ifadəsi, qismən axtarış və tədqiqat, şagirdləri fəal düşünməyə və tətbiq etməyə təşviq edir, materialın öyrənilməsinə diqqətin cəmlənməsinə kömək edir, eyni zamanda dərslər zamanı yüksək səmərəliliyi qoruyur.

Orta ümumtəhsil səviyyəsində layihə fəaliyyətləri, müzakirələr və kollektiv yaradıcılıq fəaliyyətinin metodologiyasından istifadə etməyi təklif edirik. Bunun səbəbi, şagirdlərin əvvəlcədən əldə etdikləri bilikləri artıq sistemləşdirə bilməsi və uyğun yaş xüsusiyyətlərinə sahib olduqları üçün edə biləcəkləridir. Müzakirə metodunun istifadəsi tədqiq olunan problemi geniş mənimsəməyə, öyrənmə prosesinin effektivliyini artırmağa, ünsiyyət və müstəqil fəaliyyət tələblərini yerinə yetirməyə, biliyi hiss etməyə və aktiv şəxsi mövqə yaratmağa imkan verir. Şagirdlər arasında təlim zamanı diskussiyanın, yəni müzakirənin aparılması müsbət nəticə-

lərin əldə olunmasına gətirib çıxarır. Bu zaman problemi müəyyənləşdirmək, müzakirə mövzunu lövhəyə yazmaq lazımdır. Müzakirənin vaxtını, keçirilmə qaydasını və bir çıxış üçün maksimum vaxtı göstərin. Daha sonra verilən bir ifadəyə əsasən şagirdlərin ifadələri dinlənilir, onların çıxışlarında səslənən vacib məlumatları lövhədə qeyd edirik. Nəticədə müəllim nitqi yekunlaşdırır.

Müzakirənin aparılma qaydalarını aşağıdakı şəkildə müəyyən etmək olar:

- hər kəsin (şagirdin) fikirlərini dinləyin;
- faktlar verəndə baxışlarınızı dəyişdirin;
- insanları deyil, fikirləri tənqid edin;
- nəyin tamamilə aydın olmadığını yenidən soruşun;
- iştirakçıların hər birini iştirak etməyə həvəsləndirin;
- problemin həllini hər baxışdan anlamağa çalışın;
- məqsəd “qazanmaq” deyil, məsələnin yaxşı həllini tapın.

Layihələrin tətbiqi üçün metodologiya pedaqoji fəaliyyətin demək olar ki, bütün aspektlərinə təsir göstərir, şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətlərini ortaya çıxarmağa kifayət qədər imkan verir. Bu metodun tətbiqi şagirdləri təhlükəsizlik problemlərinin anlaşılması, təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq üçün məlumatların rəasional seçilməsi, təhlükələri mənfi nəticələr kimi qəbul edən səbəblərin aradan qaldırılması üçün qəbul edilmiş qərarların əsaslandırılmasına yönəlməyə kömək edir. Layihə fəaliyyətləri, həyat təhlükəsizliyi mövzusunun öyrənilməsinə kömək edir və öyrənənlərin hərəkətlə əlaqədar qərar verməsi, təhlil etməsi və problemlə vəziyyəti simulyasiya etmək, problemin həlli üçün bir fikir irəli sürmək və edilən seçimin nəticələrinə görə məsuliyyət daşımaq, hərəkətləri planlaşdırmaq və vaxtında qurmaq, komandada əlaqələr qurmaq və kollektiv fəaliyyətlərdə məhsuldar iştirak etmək xüsusiyyətləri formalaşır. Layihə fəaliyyətlərindən istifadə təcrübəsi metodun həqiqi biliklərin inteqrasiyasına deyil, bəzən özünü-təhsil yolu ilə tətbiqi və yenilərinin əldə edilməsinə yönəldiyi qənaətinə gəlirik. Müasir dövrdə layihə metodu həyat təhlükəsizliyi mövzusunun öyrənilməsi prosesinin tələblərinə cavab verir. Bu texnika konkret problemlərin həlli prosesində müstəqil məlumat axtarışı ilə öyrənmə prosesini həyata keçirməyə və eyni zamanda şagirdlərin yaradıcı düşüncə və idrak fəaliyyətinin inkişafına kömək edir.

Təlim metodları müəllim və şagirdlərin öyrənmə problemlərinin həllinə yönəlmiş bircə fəaliyyət yollarıdır. Məsələn, şagirdlər tərəfindən əsas konsepsiyaların yazılması texnikasından müəllim yeni material izah etdikdə, orijinal mənbə ilə müstəqil işləyərkən istifadə olunur. Təlim prosesində metod və vasitələr müxtəlif kombinasiyalarda istifadə olunur. Şagirdlərin müxtəlif şəkildə fəaliyyət göstərməsi bəzi hallarda müstəqil metod, digər hallarda isə tədris metodu kimi çıxış edir.

Təlim metodlarını aşağıdakı şəkildə təsnifləşdirmək olar:

- şifahi metodlar - təlim metodları sistemində aparıcı yer tutur. Bu metodlar ən qısa müddətdə daha çox məlumat ötürməyə, şagirdlərə problemlərin həll yollarını göstərməyə imkan verir;

- vizual və praktik metodlar - təlim prosesində materialın mənimsənilməsində əyani və texniki vasitələrdən əhəmiyyətli dərəcədə istifadə etmə şəraiti yaradılır;

- problem öyrənmə və həll etmə metodları – təlim prosesində şagirdlərin ortaya çıxan problemin həll olunması üçün yeni yol və üsulların axtarılması və tətbiqi edilməsidir.

Pedagoji elmdə müəllimlərin praktik təcrübəsinin öyrənilməsi və ümumiləşdirilməsi əsasında təlim prosesinin konkret şəraitindən asılı olaraq metodların seçilməsinə müəyyən yanaşmalar inkişaf etmişdir. Bu metodların istər nəzəri, istərsə də praktiki əhəmiyyəti böyükdür.

Belə ki, təlim metodlarının hər iki aspektdə əsaslı və məqsədəuyğun istifadəsi tədrisin inkişaf effektini əhəmiyyətli dərəcədə artıracaqdır. Eyni zamanda, belə hallar şagirdlərdə və müəllimlərdə bir çox təcrübə və müsbət emosiya yaradır. Nəzəri baxımdan istifadə olunmuş metodlar, təcrübədə təhsil prosesinin artan dinamikasına müsbət təsir etdiyini sübuta yetirdi.

Effektiv texnologiyaların və tədris metodlarının inkişafı və tətbiqi, tədris prosesinin yeni təşkili formaları, məktəbdə yeni münasibətlərin formalaşması bu günki zamanın tələbidir. Aktiv metodların sistemə tətbiqi ilə müəllimin rolu əhəmiyyətli dərəcədə dəyişir. Şagirdlərin ona münasibətini kökündən dəyişdirən bir mentor, böyük bir dost olur; müəllim şagirdlərlə eyni komandada oynayan daha təcrübəli bir dosta çevrilir. Müəllimə inam, nüfuzu və hörməti artır. Təlim prosesində tətbiq olunan metodlar bu cür dərslər üçün şərait yaratmaq üçün müəllimdən müəyyən bir psixoloji hazırlıq tələb olunur. Seçmə işin məqsədi təhlil etməkdir. Təhsil prosesini aktivləşdirmək və aktiv tədris metodlarından istifadə metodikasını nəzərdən keçirməkdir. Şagirdlərin idrak fəaliyyətini stimullaşdıran metodlar, bunlar əsasən müəyyən bir problemin həlli yolları barədə sərbəst fikir mübadiləsini nəzərdə tutan dialoqa əsaslanır. Aktiv metodlar təhsil prosesinin bütün iştirakçılarının çox səviyyəli və çox yönlü ünsiyyətini təmin edir, buna görə də təhsil prosesində onlardan istifadə zəruridir. Əlbəttə ki, metod kimin istifadə etməsindən asılı olmayaraq aktiv olaraq qalır.

Məqalənin aktuallığı. Hazırda respublikamızda təhsilin inkişafı sahəsində yeni metod və üsullarının yaradılması, tədris prosesinin daha yeni təşkili formalarının modernləşdirilməsi və s. elmi tərəqqinin tətbiqinə geniş imkanlar açır. Məqalə də məhz bu kimi vacib bir problemin araşdırılmasına həsr edildiyindən onu aktual hesab etmək olar.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə tədris prosesinin təşkilinə yeni yanaşmaların və müasir pedaqoji texnologiyaların istifadəsinin əhəmiyyəti vurğulanmaqla, fəal təlim metodu ilə aparılan dərslərin əsas xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Mərdanov M. Azərbaycan təhsili yeni inkişaf mərhələsində. Bakı, 2009.
2. Mehrabov A., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2006.
3. Смирнов, А.Т. Мишин, Б.И. Васнев, В.А. Основы безопасности жизнедеятельности: Учебник для учащихся 10 класса / под общей редакцией А.Т. Смирнова, М.: Просвещение, 2007.

Л.А. Абдуллаева

Методический обзор особенностей уроков, проводимых методом активного обучения

Резюме

В 10-м классе мы обнаружили, что методика активного обучения многогранна и разнообразна, что позволяет учителю выбирать любую методику, отвечающую требованиям. В классах, где используются данные методы, созданы все условия, которые

помогают активизировать учебный процесс, необходимый для изучения предмета. Эти уроки не только повышают интерес к изучению нового, но и укрепляют новые методы обучения. Таким образом, цели и задачи тренинга были достигнуты.

L.A. Abdullayeva

Methodical review of the features of lessons taught by active learning method

Summary

In Grade 10, we found that the active teaching methodology was multifaceted and varied, allowing the teacher to choose any methodology that met the requirements. In the classes where these methods are used, all conditions are created that help to activate the teaching process, which is necessary for the study of the subject. These lessons not only increase interest in learning new things, but also strengthen new teaching methods. Thus, the goals and objectives of the training were achieved.

Redaksiyaya daxil olub: 09.04.2021